

Dorota Wierzbicka-Próchniak

Biblioteka Główna, Uniwersytet Opolski
e-mail: dwierzbicka@uni.opole.pl

Danuta Szewczyk-Kłós

Biblioteka Główna, Uniwersytet Opolski
e-mail: danuta@uni.opole.pl

[Platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego przykładem synergii w budowaniu otwartego dostępu do publikacji uczelnianych

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.30.03>

Abstrakt: Narodowe Centrum Nauki we wrześniu 2018 r. zadeklarowało udział w realizacji Planu S, który przewiduje, że od 1 stycznia 2020 r. wszystkie publikacje naukowe powstałe z udziałem finansowania ze środków publicznych muszą być publikowane w czasopismach Open Access lub na platformach Open Access. Na Uniwersytecie Opolskim trwały już wtedy prace nad uruchomieniem platformy, która zapewniłaby otwarty dostęp do uczelnianych czasopism naukowych. Docelowo umieszczono na niej trzynaście tytułów wydawanych przez uczelnię. Zadanie to powierzono do realizacji Bibliotece Głównej UO jako jednostce koordynującej wszelkie prace związane z jej powstaniem. Jest to kolejna – po repozytorium uczelnianym – forma aktywnego uczestnictwa Biblioteki w realizowaniu polityki otwartego dostępu na opolskiej *Alma Mater*. Platformę uruchomiono w listopadzie 2018 roku. Prace związane z jej utworzeniem nie zostały jednak jeszcze zakończone. Celem artykułu jest przedstawienie etapów budowy platformy przy udziale redakcji czasopism, wydawnictw uczelnianych, Centrum Informatycznego, firmy zewnętrznej oraz zespołu pracowników Biblioteki. Stanowi on też omówienie zakresu prac, które będą realizowane przez uczestników

projektu, tak, aby zapewnić płynne funkcjonowanie platformy i wysoki poziom widoczności zasobów w bazach indeksujących treści naukowe.

Słowa kluczowe: czasopisma naukowe, Open Access, polityka otwartego dostępu, platforma Open Access, Uniwersytet Opolski, biblioteka

[Wprowadzenie

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w dokumencie *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* podkreśliło znaczenie wykorzystania nowoczesnych narzędzi informatycznych w upowszechnianiu dostępu do wyników badań naukowych.

Otwarty dostęp implikuje przede wszystkim upowszechnianie w formie cyfrowej w Internecie, za pośrednictwem np. repozytoriów lub czasopism, wyników badań naukowych w możliwie pełnym zakresie (w tym w publikacjach naukowych i danych badawczych), które powstały dzięki finansowaniu ze środków publicznych. Udostępniane publikacje i wyniki badań naukowych muszą być publikowane w formatach umożliwiających ich maszynowe przetwarzanie, z zachowaniem międzynarodowych standardów w zakresie metadanych, przy uwzględnieniu ewentualnych dodatkowych wytycznych wynikających z przepisów krajowych lub instytucjonalnych polityk otwartego dostępu (*Kierunki rozwoju otwartego dostępu...*, 2015).

Postępując zgodnie z wytycznymi Ministerstwa, władze Uniwersytetu Opolskiego podjęły decyzję o utworzeniu w pierwszej kolejności repozytorium uczelnianego – Bazy Wiedzy UO, a następnie platformy czasopism wydawanych przez Uniwersytet Opolski. Koordynację obu zadań powierzono Bibliotece Głównej.

W obecnych realiach polskich szkół wyższych nie powinno stać na przeszkodzie otwartemu publikowaniu książek i czasopism wydawanych przez uczelnie. Zależy to jedynie od dobrej woli i współpracy autorów, bibliotek i wydawnictw uczelnianych [...]. Szczególnie istotne jest to, że biblioteki i wydawnictwa są jednostkami, które wspierają dydaktykę i badania: biblioteki akademickie tworzą system biblioteczno-informatyczny szkół wyższych i w ramach swojej działalności tworzą biblioteki cyfrowe i repozytoria stanowiące narzędzia do prezentacji publikacji w Internecie, z kolei wydawnictwa uczelniane realizują przygotowanie oraz druk publikacji wydawanych na uczelni. Materiały do druku przygotowane są w postaci cyfrowej i w prosty sposób mogą być przetworzone na wersję odpowiednią do prezentacji w sieci (Gajda, 2017, s. 230–231).

Realizację projektu stworzenia platformy czasopism można podzielić na dwa etapy. Pierwszy związany był z wdrożeniem otwartego systemu do obsługi czasopism Open Journal Systems. Drugi to okres rozpoczęcia korzystania ze wszystkich funkcjonalności platformy. Każdy z etapów charakteryzował się własnym zakresem prac oraz potrzebą zaangażowania i współpracy poszczególnych jednostek uczelni.

[Etap wdrożenia

Głównym motywatorem do stworzenia instytucjonalnej platformy czasopism był przede wszystkim fakt ubiegania się przez redakcje o pomoc *de minimis* w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Zgodnie z zapisami par. 4 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego do udziału w programie mógł zostać zgłoszony projekt „uwzględniający upowszechnianie artykułów naukowych zamieszczanych w czasopiśmie w trybie otwartego dostępu w Internecie [...], w sposób bezpłatny i bez technicznych ograniczeń”; z zastosowaniem identyfikatorów DOI oraz ORCID, a także zasad etyki publikacyjnej COPE – Committee on Publication Ethics (Rozporządzenie, 2018).

Duże znaczenie przy podjęciu decyzji miała także potrzeba promocji czasopism naukowych Uniwersytetu Opolskiego jako efektów działalności naukowej pracowników uczelni, zwłaszcza że zgodnie z zapisami art. 14 ust. 1 *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* jeżeli w umowie o pracę nie postanowiono inaczej, instytucji naukowej przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy (Ustawa, 1994). Nie zdecydowano się na umieszczenie czasopism na istniejącej już platformie innej instytucji naukowej. W ten sposób podkreślono ich afiliację przy Uniwersytecie Opolskim i zaprezentowano potencjał wydawniczy opolskiej uczelni. Kolejnym powodem było zapewnienie łatwości wyszukiwania publikacji w sieci WWW oraz zwiększenie indeksowania opublikowanych tekstów w bazach danych, katalogach, serwisach i naukowych wyszukiwarkach dzięki zastosowaniu uznanych standardów, takich jak protokół OAI-PMH. Technologia ta ułatwia przekazywanie metadanych do innych serwisów. Duże znaczenie miało też wprowadzenie automatyzacji procesu redakcyjnego oraz eksportu metadanych do POL-index i innych baz danych.

Prace koncepcyjne rozpoczęto w pierwszym kwartale 2018 roku. Po zapadnięciu decyzji o utworzeniu platformy zaczęto zbierać zgłoszenia zainteresowanych redakcji czasopism. Odbywały się spotkania robocze mające na celu ustalenie podstawowych oczekiwań poszczególnych zespołów redakcyjnych. Bardzo pomocne dla merytorycznych aspektów projektu były dwa zorganizowane przez Bibliotekę Główną spotkania eksperckie: z dr Anetą Drabek z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego pod tytułem *Czasopisma naukowe jako element promocji uczelni* oraz z dr Ewą Rozkosz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na temat *Rozwoju technologicznego czasopisma naukowego*.

W maju 2018 r. Biblioteka Główna rozpoczęła procedurę wylaniania wykonawcy wdrożenia otwartego systemu do obsługi czasopism Open Journal Systems, zakończoną podpisaniem 14 czerwca 2018 r. umowy z firmą LIBCOM. W prace nad ustaleniem warunków technicznych instalacji platformy czasopism aktywnie włączone było Centrum Informatyczne Uniwersytetu Opolskiego, które konsultowało również wymagania ofertowe wobec potencjalnego wykonawcy oraz zapisy projektu umowy. Dokument przed podpisaniem przeszedł jeszcze weryfikację Biura Prawnego UO.

W dniu zawarcia umowy rozpoczął się pięciomiesięczny okres wdrażania polegający na zaprojektowaniu, przygotowaniu oraz instalacji platformy czasopism elektronicznych dla dwunastu tytułów Uniwersytetu Opolskiego. Docelowo do końca 2018 r. miało być implementowanych trzynaście tytułów. Biblioteka Główna pełniła tutaj rolę koordynatora pomiędzy wykonawcą a poszczególnymi redakcjami, przede wszystkim dopilnowując terminowego dostarczenia wymaganych materiałów, głównie ankiet z charakterystyką poszczególnych czasopism oraz informacjami niezbędnymi do konfiguracji ustawień zgodnych z polityką ich funkcjonowania. Odpowiadała za strukturę oraz stronę wizualną platformy, nadając jej indywidualny charakter. Po umieszczeniu platformy przez firmę na serwerze docelowym, przy współpracy z Centrum Informatycznym oraz pracownikami Sekcji Obsługi Informatycznej Biblioteki, rozpoczął się okres testów i szkoleń. W październiku 2018 r. odbyły się szkolenia dla redakcji czasopism oraz pracowników biblioteki w zakresie obsługi platformy, przeprowadzone przez przedstawiciela LIBCOMu, zrealizowane po raz kolejny na wniosek redakcji na wczesnym etapie jej funkcjonowania. Następnie, po pozytywnym zatwierdzeniu przez redakcje czasopism efektów wdrożenia, podpisano protokół odbioru, rozpoczynając tym samym trwający obecnie okres korzystania ze wszystkich funkcjonalności systemu oraz trzydziestosześcioletniego wsparcia technicznego ze strony firmy LIBCOM.

Etap początkowy funkcjonowania platformy czasopism

Synergia to, w ogólnym ujęciu, efekt współdziałania przynajmniej dwóch podmiotów, którego wynik ma większą wartość niż suma wyników uzyskanych przez te same podmioty działające oddzielnie. Pojęcie synergii od kilkunastu lat jest powszechnie stosowane w literaturze z zakresu finansów, rachunkowości czy zarządzania (Pietrzyk, 2015, s. 146).

Przy realizacji opisywanego projektu współdziałało dwadzieścia jeden podmiotów: trzynaście redakcji, Centrum Informatyczne, Dział Zamówień Publicznych, Biuro Prawne UO, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego, Inspektor Ochrony Danych Osobowych UO, Biblioteka Główna oraz podmiot zewnętrzny – firma LIBCOM. Wykorzystanie wiedzy, doświadczenia i potencjału intelektualnego tak dużej grupy jednostek przyniosło wymierne korzyści w postaci innowacyjnego systemu do zarządzania publikacjami naukowymi. Efektem zakończonego etapu wdrożenia jest profesjonalna platforma publikowania czasopism elektronicznych UO <https://czasopisma.uni.opole.pl/> – dostosowana do aktualnych standardów publikacji naukowych oraz wymagań MNiSW. Obecnie umieszczonych jest na niej trzynaście czasopism wydawanych przez Wydawnictwa Uniwersytetu Opolskiego oraz Redakcję Wydawnictw Wydziału Teologicznego, w tym:

- „Economic and Environmental Studies”,
- „Family Forum”,
- „Liturgia Sacra: Liturgia – Musica – Ars”,
- „Nomos & Dike”,
- „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne”,
- „Pogranicze: Polish Borderlands Studies”,
- „Scriptura Sacra: studia biblijne Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego”,
- „Studia et Documenta Slavica”,
- „Studia Krytyczne / Critical Studies”,
- „Studia Miejskie”,
- „Studia Oecumenica”,
- „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”,
- „Stylistyka”.

Ryc. 1. Widok strony głównej platformy czasopism Uniwersytetu Opolskiego

Źródło: <https://czasopisma.uni.opole.pl/> [Dostęp: 28.11.2018]

Pięć tytułów znalazło się w gronie wyróżnionych czasopism, które w najbliższych dwóch latach zostaną objęte finansowaniem w ramach ministerialnego programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Są to: „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne”, „Pogranicze: Polish Borderlands Studies”, „Studia Miejskie”, „Studia Oecumenica” oraz „Stylistyka”. Wszystkie charakteryzują się wysokim stopniem umiędzynarodowienia zapewnionym przez m.in. publikowanie w czasopismach tekstów zagranicznych autorów, zamieszczanie artykułów w językach obcych czy zapraszanie do współpracy zagranicznych recenzentów.

Obecnie udało się już osiągnąć główne zamierzone efekty. Upowszechnianie publikowanych w czasopismach treści naukowych oraz wzrost widoczności artykułów zapewniły stworzenie spójnego archiwum dla wprowadzanych publikacji. Ponadto artykuły publikowane są w modelu Open Access, dzięki czemu są dostępne bezpłatnie dla wszystkich zainteresowanych użytkowników na podstawie licencji Creative Commons *Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0 (CC-BY-NC-SA)*. Zapewniona jest całkowita automatyzacja procesu redakcyjnego – od momentu przesłania tekstu poprzez proces recenzji po publikację pliku PDF na stronie czasopisma – co ułatwiło pracę redakcji, sprawną komunikację między zespołem redakcyjnym, autorami i recenzentami oraz zapewniło elektroniczny obieg dokumentów w procesie wydawniczym. Przede wszystkim jednak zagwarantowało prawidłowy przebieg procesu „ślepcy” recenzji. Przesył danych do POL-index oraz baz, np. CEJSH odbywa się obecnie w sposób zautomatyzowany przy pomocy firmy LIBCOM. Możliwe jest generowanie statystyk

Platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego...

pobrań artykułów. Dokonano już rejestracji platformy w wyszukiwarce naukowej Google Scholar – oczekujemy na indeksację.

W celu zapewnienia sprawnego funkcjonowania platformy Biblioteka została koordynatorem i realizatorem projektu. W jej gestii znajdują się wszystkie kwestie administracyjne związane z realizacją i kontynuacją zakupu, jak również formalno-prawne, takie jak np.: zapisy polityki prywatności, umowy dotyczące rozpowszechniania treści publikacji w bazach danych i repozytoriach czy ujednoczenie formatu opisu bibliograficznego; nadzorowanie realizacji zapisów umowy przez wykonawcę; występowanie o możliwości dodatkowego finansowania platformy; dbanie o jej promocję; zapewnienie wsparcia zainteresowanym redakcjom w zgłoszonych sytuacjach problemowych, digitalizacja i zamieszczanie treści artykułów w archiwach poszczególnych czasopism.

Wszystkie kwestie związane z ochroną danych osobowych konsultowane są z Inspektorem Ochrony Danych Osobowych Uniwersytetu Opolskiego.

Redaktorzy zobowiązani zostali do podjęcia decyzji odnośnie do nadawania numerów DOI – czy ma się to odbywać w sposób zautomatyzowany przez system czy ręcznie. Ze względu na fakt, że kwestie formalne związane z ich zakupem realizowane były do tej pory przez Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, to ono przygotowuje procedurę postępowania dla redakcji. Posiadanie numeru DOI zapewnia prezentowanie cytowań publikacji z bazy Scopus. Dla każdego artykułu podawana jest także liczba cytowań z bazy CrossRef (Kamińska, 2017, s. 3).

Ryc. 2. Widok zakładki wskaźników i statystyk dla czasopisma na platformie Uniwersytetu Opolskiego

The image shows the homepage of the journal 'Studia Miejskie' from the University of Opole. The header features the journal title and the university logo. Below the header is a navigation bar with links: STRONA GŁÓWNA, AKTUALNY NUMER, ARCHIWUM, CZASOPISMA, ZESPÓŁ REDAKCYJNY, and KONTAKT. A search bar is present. The main content area includes a description of the journal, its ISSN (2543-5302) and DOI (10.25167/sm), and a menu with icons for 'Aktualności', 'Indeksacja', 'Wskaźniki', and 'Statystyki'. The 'Wskaźniki' and 'Statystyki' items are circled in red. To the right, there is a thumbnail for the current issue, '29 STUDIA MIEJSKIE', with a 'Pisz[...]' button below it.

Źródło: <https://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/sm> [Dostęp: 30.05.2019]

Zainicjowanie funkcjonowania platformy na Uniwersytecie Opolskim idealnie zbiegło się w czasie z zadeklarowaniem przez Narodowe Centrum Nauki we wrześniu 2018 r. udziału w realizacji Planu S, który przewiduje, że od 1 stycznia 2020 r. wszystkie publikacje naukowe finansowane ze środków poszczególnych sygnatariuszy muszą być publikowane w czasopiśmie Open Access lub na platformach Open Access (Grochowski, 2019, slajd 30).

Etap wdrożenia

W kontekście wdrażania otwartego dostępu należy podkreślić rolę bibliotek naukowych, które od lat biorą aktywny udział w promocji idei otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych, zapisują w elektronicznych bazach metadane publikacji zgodne z międzynarodowymi standardami, tworzą biblioteki i repozytoria cyfrowe prac naukowych oraz prowadzą działania mające na celu pozyskiwanie licencji na utwory chronione prawem autorskim. Biblioteki powinny pełnić istotną rolę w koordynacji działań w zakresie wdrażania otwartego dostępu, kontaktów z wydawcami i naukowcami, doradztwa, szkoleń i promocji, tworzenia i prowadzenia repozytoriów itd. (*Kierunki rozwoju otwartego dostępu...*, 2015).

Na Uniwersytecie Opolskim, zgodnie z wytycznymi MNiSW, to Biblioteka ze względu na swe umiejscowienie w strukturze uczelni oraz doświadczenie na polu tworzenia i publikowania elektronicznych źródeł informacji, pełni rolę koordynatora w promowaniu idei otwartego dostępu, włączając w jej realizację pozostałe jednostki uniwersytetu. „Dynamicznie postępująca w ostatnich latach digitalizacja zbiorów archiwalnych, muzealnych i przede wszystkim bibliotecznych sprawia, że biblioteki naukowe muszą szukać nowych, dostosowanych do współczesnych potrzeb użytkowników sposobów jak najpełniejszego udostępnienia informacji” (Wichman & Holy, 2017, s. 262–263).

Bibliografia

- Gajda, Jarosław (2017). Dobre praktyki w otwartym publikowaniu książek naukowych, podręczników i czasopism na Politechnice Lubelskiej. W: B. Kamińska-Czubała, S. Skórka (red.), E. Piotrowska (współpraca), *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki* (s. 227–235). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Grochowski, Paweł (2019). Dotychczasowy rozwój WBN, nowe modele licencyjne związane z planem S, implementacja licencji Springer Compact. Seminarium WBN, część 1, 8 kwietnia 2019. Pobrane 29 maja 2019, z: <https://wbn.icm.edu.pl/08042019>
- Kamińska, Anna (2017). OpenCitations (I4OC) – otwarty indeks cytowań publikacji naukowych. *Biuletyn EBIB*, 6 (176), 1–9. Pobrane 5 grudnia 2017, z: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/104>

- Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce. (2015). Pobrane 23 października 2015, z: https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_10/9f62cc350837b942e51ae23dd1f23df8.pdf
- Pietrzyk, Anna (2015). Synergia wartości usług edukacyjnych we współpracy uczelni wyższej z partnerem komercyjnym – studium przypadku. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 225, 146–155. Pobrane 19 lipca 2019, z: https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/14_12.pdf
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”. (Dz.U. 2018, poz. 1832) (2018). Pobrane 4 maja 2020, z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001832/O/D20181832.pdf>
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. (Dz.U. 2019, poz. 1231) (1994). Pobrane 4 maja 2020, z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf>
- Wichman, Jadwiga & Holy, Joanna (2017). Bibliografia cyfrowa Zygmunta Wróblewskiego jako przykład skatalogowanego fragmentu Internetu. W: B. Kamińska-Czubala, S. Skórka (red.), E. Piotrowska (współpraca), *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki* (s. 262–274). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

Journals' platform of the Opole University as an example of synergy in building open access to university publications

ABSTRACT: In September 2018 the National Science Center declared to participate in the implementation of the S Plan, which provides that since January 1, 2020, all academic publications created as a result of public funding must be published in Open Access journals or on Open Access platforms. At the University of Opole, the work has already been on the way to launch a platform that would provide open access to the university academic journals. Ultimately, thirteen titles published by the university were placed on it. This task was entrusted to the Main Library of the University of Opole as a unit coordinating all work. Apart from the university repository, this is another form of the library's active participation in implementing the policy of open access on Opole Alma Mater. The platform was launched in November 2018. The work related to its creation has not yet been completed. The aim of the article is to present the stages of building the platform with the participation of editorial offices, university publishing houses, university IT Services, an external company and a team of library employees. It also shows the scope of work performed by project participants to ensure an efficient functioning of the platform and a high level of visibility of platform's resources in databases indexing scientific content.

KEYWORDS: scientific journals, Open Access, open access policy, Open Access platform, University of Opole, library